

עלי הגיון

ביאור דברי רז"ל בענין שנקבעה הלכה כבית הלל, ובסיבת הקדמת דברי בית שמאי לבית הלל

בענין שנידון (בגליון ארבע, מדור 'עלי הדף') בהא דאתא במסכת עירובין (דף ע"ג:) "**אמר רבי אבא אמר שמואל, שלש שנים נתלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותנו, מפני שנחזין ועלובין היו ושונין דבריהם ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם**" וכו', והובאה שם תמיהת מור היות יוסף' בספר **'לכל הגמרא'** (על ס' הליכות שולם שער ה' אות ז'), הלא אפשר שאין הדין כדבריהם, וכי מפני רוב מדות טובות שבהם קבעו הלכה כמותם, יעו"ש.

זכינו, ובעקבות הדברים שהבאנו האיר והעיר כ"ק **ההדמו"ר מוויזשניץ שליט"א מלונדון** באזין אחד מהחבורה ביאור נפלא בענין, באמרו שראה פעם בספר וולא בשעת אמירתם (איה) דבר נאה ומתקבל בענין, כי הנה, כששני אנשים מתווכחים באיזה ענין, ראובן אומר כך ושמעון טוען כך, אזי מטבע האדם הוא אשר שפתן הראשון ודבריו חלשים, ואיך יאה לבו נוטה ועומד על שלו, ויקשה לו לקבל דברי חבריו שמתווכח עמו, מה שאין כך השני, גם אם לא יהיו הדברים נראים בעיניו, אזי ניתן לסברו הענין ואין יצר הנצחון בוחר כ"כ בקרבו.

ובכן, בית הלל היו נותנים תמיד לבית שמאי לפתוח ראשון ולומר את דעתם ושיטתם, ורק אח"כ, אחר ששקלו הדבר, אם דעתם היתה אחרת מבית שמאי היו אומרים אם את דעתם ישיטתם, והנהו כן כדי שישקול דעתם יהא יותר נקי בלי שום נטיה ונגיעה של ניצוח וכדו'. ולכן אכן זכו שיקבעו הלכה כמותם. וזהו שאמרו: **"ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם"**, ולכן היו דבריהם בלי שום נטיה של ניצוח, וממילא נקבעו ההלכה כן, ולא מפני מדותיהם הטובות. ודח"ק ושו"י. ואמנם, מצינו בספרים רעיון כיו"ב, ומן הראוי להביאם, והוא בספר **'דרשות בנין דוד'** להגה"ק רבי דוד דוב טאוב זצ"ל אבד"ק שאדעק ודאברויניסק, מביא פירוש כיו"ב (דרשות תרכ"ה. ב"ב תשס"ב עמ' נה) וז"ל:

"שמעתי לפרש מאמר הגמרא 'מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותנו, מפני שנחזין ועלובין היו' וכו', וקשה, דכי מפני שעושים הם נקבע הלכה כמותו, וכי משא פנים יש בדבר, הלא ראוי לקבוע הלכה למי שהוא חכם יותר, דודאי מבחיין אל האמת. אך מחמת דבית הלל היו עונים והיו מחזיקין את בית שמאי לגדולים מהן, ובכל פעם אשר בית שמאי חולקים עליהם היו נושאים ונותנים בדברי בית שמאי, כי היו חושבים אולי המה כיוונו אל האמת, ומחמת זה באו בית הלל על האמת. אבל בית שמאי היו סומכים על דעתן לחוד, ולא היו נושאים ונותנים כלל בדברי בית הלל, לכן הלכה כבית הלל, וזה שאמרו עוד בגמרא: **"ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם", כלומר קודם שחקרו בדעתם היו שומעים דברי בית שמאי, שהיו נושאים ונותנים בהם, כי לאחר שגומר אדם בדעתו דבר מה - קשה לו אח"כ לחזור בו, לכן היו שומעין דברי בית שמאי תחילה, ואחר כך היו חוקרין בדעתם, ולכן עמדו על האמת".**

וביתו שאת וביאור מבואר **'בהעמק שאלה'** להגאון הנצי"ב זצ"ל (על שאילתות דרב אחאי גאון, פתח העמק, סימן א, וז"ל: **"ונראה, שמלבד שחלקו - בית שמאי ובית הלל - כמה שנים בכמה פרטים, נתחלקו עוד בענין אחר. היינו, באשר בית הלל היו רוב ובית שמאי היו מחדדי טובא, כדאיתא בגימטרת דף י"ד ע"א, נתחלקו בדין 'אחרי רבים להטות' אי אפילו המיעוט מחדדי טפי או לא. ויצאה בת קול, דודאי יאלו ואלו דברי אלקים חיים, והכי פירושו: אם נתחלקו באגודה אחת ונגמנים בדעות, ודאי הלכה כבית הלל כדאיתא רבים להטות", אבל בעת שלא עמדו למנוין, אלא הלכה כמחדדי טפי. אך זהו בכל מחלוקת מיעוט ורבים, אבל בית שמאי ובית הלל - הלכה כבית הלל בכל דבר מחלוקתם. והיינו שמקשה הגמרא: **"וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם"**, ונימא באמת במקום שלא נמנו בשעת ההוראה יהא הלכה כבית שמאי דמחדדי טפי.**

ויע"ש: **"משום שבית הלל נחזין ועלובין היו, ושונין דברי בית שמאי"**, דכל עיקר סברא דמחדדי טפי יעדיף, הוא, משום שמפליאין להעמיק בטעמו, מה שלא עלה על דעת הרוב דלא מחדדי חכי, ואפשר, אילו עמדו הרוב על טעם המועטין היו מודין גם כן. ואחר שבית הלל בענותנותם שנו טעמיהו דבית שמאי וירדו לסוף דעתן ונמל מקום נתחלקו, שוב אין מקום להאליס כח בית שמאי במאי דמחדדי. והרי מזה הטעם קיי"ל כאמוראי בתראי, לא משום דהוי יעדיף מקמאי, ואדרבא קרי לחי יומי לגבייהו, כדאיתא בכתובות (קו), לא משום שעמדו על דעת הראשונים וחקרוו על כל חלקי הסותר עד שהעמידו ההלכה על מכונו. והכי נמי בית הלל חקרו טעמיהו דבית שמאי, וראו כי אין בטעמם מקום לסמוך להלכה.

ועדיין יש מקום לומר דלא דמי בית הלל לאמוראי בתראי לגבי מקמאי, דאמוראי בתראי שנו תחלה את דקמאי, וכלי שום נטיית הדעת שקלי וטרי בהו, ומשום הכי שקול דעתם אליס

טובא. מה שאין כן בית הלל, דהוי בימי בית שמאי, ואפילו שנו דברי בית שמאי, מכל מקום הלא הקדימו לחוות דעת עצמם בכל ענין, ושבו היתה להם נטיית הדעת לעמוד על סברתם הראשונה. וכיוצא בזה איתא בכתובות דף כ"א ע"ב: **"שלש שנים ישיבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן, עד שלא חתמו - מעדין עליו וחותרם, משחתמו - אין מעדין עליו. ופירש"י, דהוי להו נוגעין בעדות, שגנאי להם כו'. ומזה הוציא הגאון מהרלב"ח בטונטרס הסמיכה, דבית-דין שקבעו הוראה ואח"כ בא בית-דין אחר לערער על הוראה זו באיזה טעם ורואה, שוב אין בית-דין הראשון יכולין לדון בטעם בית-דין השני, משום שבית-דין הראשון נוגעין בדבר, כדי להקים הוראתו. והכי נמי היה עלה על הדעת דלא יתקבל דעתן של בית הלל לדחות טעמיהו דבית שמאי, שהיו נימוקם עמם בחידוד דעתם. משום הכי אמר: **"ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם"**, ורצ"ל, שלא קבעו הוראה עד שמתחלה חקרו טעמיהו דבית שמאי. ואם כן שפיר אזיל סברא דמחדדי טפי ונשאר על דעת הרבים. אבל בכל מחלוקת מיעוט ורבים אין הכרח לפסוק כרבים אלא מצד הסבראי".**

ולדיעה בעלמא: בסיבת הקדמת בית שמאי ובית הלל בכל המחלוקות בשמיות, כתב **הריטב"א** (עירובין ג:) וז"ל: **"ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדברי בית הלל. וכדרך שעשה במשנה זו שהוא מביא שאמרו בית הלל: 'לא כך היה מעשה' שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל, הרי שהלכו זקני בית הלל בדבמוס' וזקני בית שמאי לזקני בית הלל, ועל דרך זה הלך רבינו הקדוש, שהיה מזרע הלל, שהקדים בכל מקום דברי בית שמאי לדברי בית הלל"** (ועיי' מה שכתב החיד"א וז"ע בספר 'עין זוכר' בע' מית אות חח).

אחרן שטרנליכט [עורך מדור 'עלי הדף'] **"והנה נער בוכה" - דבר שהיה חידוש גדול** בגליון א'קצ"ז (פר' שמות תש"פ, מדור 'פלאות עדותיך') הובא על הפסוק **"ותפתח ותראתו את הילד והנה נער בוכה"** וגו' דברי **השבט מוסרי'** בספר **'מגלה צמנט'** שמלי כאשר ראתהו שהוא ילד, באותו רגע נעשה נס ונתגדל כנער. יעו"ש. והוספתם בתערה שבא ליישב התמיהה, שהפסוק פתח בילד' ומיד סיים ב'נער'. והוא נכון.

ויש להוסיף ב"ס"ד דלעני"ב לא ליישב שאלה נוספת, דלשון **"והנה"** כתוב בדבר שהוא דרך תמיהה וחינוך, כמו **"וירא והנה איל"**, וכן **"ויהי בבוקר והנה היא לאה"**, שעד עכשיו חשב שהיא רחל, וכן **"והנה תומים בבטנה"** (וכ"כ שם הרשב"ם). וכן בכל וס, וכפי שכבר מבואר במפרשים ואין צורך להאריך. ונגם בפרשתנו הכא דכתיב **"והנה שני אנשים עברים נצים"** היה זה חידוש בעיני משה, ששני יהודים יריבו זה עם זה. כצ"ל. וכמו כן הכא, דתינוק אם היה כתוב **"ותפתח ותראתו והנה נער בוכה"** לאו שהיה כתוב **"ותראתו והנה ילד"** (וגו') הייתי מפרש שפיר שאמנם היה בזה דבר חידוש, שכאשר פתחה את התיבה פתאום ראתה שיש שם נער או ילד בוכה (כי נמי יעלה על הדעת שבתוך התיבה שביאור יהא תינוק), אך אחר שכתבו **"ותפתח ותראתו את הילד"**, שכבר ראתה שיש שם ילד, מהו שכתב עכשיו **"והנה נער"**, איזה חידוש נתוסף עכשיו יותר מהראיה הראשונה. אך לפי דברי השבט מוסרי' הרי זה מיושב הפלא ופלא, שבתחילה ראתה ילד, ולפתע היא רואה **חידוש יותר גדול**, **"והנה נער"**!...

יצחק חיים מוס, ירושלים בעהמ"ח ספר "חומדי יצחק" עה"ת והמועדים ושא"ס

בענין מעשה שבת במלאכת בורר

באופן שהיה יכול לבדור בהיתר

הנני להעיר על מה שכתב הגה"צ רש"ק גראס שליט"א (בגליון ארבי"ח) להחיר מעשה שבת במלאכת בורר באופן שהיה יכול לבדור בדרך היתר, והביאו בשם חכם אחד - [לנבי אכילה בציצם שקלפן זמן רב קודם הסעודה] - וקילסיה שהיא סברא נכונה. ובעיני יפלא מאוד, שלכאורה זהו צד הספק של **ה'פרי מגדים'** בסי' שיי"ט (א"י סק"א), אם יש דין של מעשה שבת במלאכת בורר, ומסיק להחמיר בבורר בתערובות אוכל ופסולת, ורק ב' מיני אוכלים נשאר בצ"ע שהיה יכול לאכול בריה כלל, והובא דבריו בביאור הלכה ריש הסימן [ומסיק לצדד להקל בצירוף שיטת הגר"א לענין שוגג].

וראיתי **ב'משנה ברורה'** מהדורת דרשו שהביאו בשם **הגרש"א איערשטאן** זצ"ל לבאר שבדין מעשה שבת יש לאסור כיון שמעבד בזה עבירה ואע"פ שהיו יכולים להגיע לזה באופן המותר, דכיון שסוף סוף נעשה בזה איסור.

ולכן אם אין ב' הצירופים הראשונים שהביא שם הגרש"ק שליט"א לכאורה אלא הנהגה.

שמעון יחזקאל הלוי הורוויץ, כולל הרבנים גולדרס גרין

אודות שם - שעור לאביו לבנות התיבה

בגליון [אקפס, מדור 'פלאות עדותיך'] הבאתם מדברי רש"י (סוכה נב: ד"ה וכתו צדק) ששם בן נח בנה את התיבה ביחד עם אביו, יעו"ש.

ברצוני להוסיף ולציין לפרש"י על ספר ישעי' (מא, ז בפירוש השני על "ויוחזק חרש") שכתב: **"זה שם שהיה נפל לעשות מסמרים**

ובריחים לתבה". עוד אציין שבמדרש (בראשית רבה לא, יב) איתא הלשון **"נער היית"** וכו'.

שלמה אפרים רוד, ירושלים

ש"ס: במה שהובא מדברי רש"י בסוכה ששם בן נח עור לאביו לבנות התיבה.

אציין שהאזן הנצי"ב **'בהעמק דבר'** על הפסוק (בראשית ו, כב) **"ויעש נח ככל אשר צוה אותו"**, כתב באמצע דבריו: **"וגם נכלל במשמעות איתו, שעשה עצמו ובכבודו, ולא על ידי בניו ושלוחיו"**. ומציין לעיין בדבריו בפרשת קרח, שם נאמר (ו, ט): **"ויעש משה כאשר צוה ה' אותו"**, וכתב שם הנצי"ב שבא ללמד, שמשה רבינו השיב בעצמו את מלכו אחרון לפני העדות למשמרת. מדכתיב **'איתו'**, ולא כמו בצנצנת המן שצוה לאהרן. אבל כאן בא בקבלה שהוא בעצמו ניחא. והיינו דכתיב **"כאשר צוה ה' אותו"**.

יעקב יהושע ביום [עורך בגליון 'תחלת עקב יהושע']

בענין שמו"ת כשמוספק או דילג - שצריך לחזור בעניין שכתב הגרש"ק גראס שליט"א (בגליון ארמו), שמי שדילג קטע מקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או מסופק בכך - שצריך לחזור ולקרוא, אולם אל פירש האם יש לחזור ולקרוא את כל הפרשה או רק מה שדילג. ואמנם בקצות השולחן סימן ע"ב הערה ה', כתב שדי לקרוא רק מה שדילג, אע"פ דלא הוה כסידור.

יונתן מסנר, גבעתי זאב ראיתי בגליון ארמו, שהאריך הגרש"ק הכהן גרוס שליט"א, באדם המוספק אם קרא שמות, אם יחזור מספק. עיי"ש. הנה בספרי **'גם אני אוד'** על שנים מקרא ואחד תרגום (ס"ה צא) תשובת הגאון בעל הימשת יוסף' שליט"א, שכתב: **"עצם חיוב כרמיות הוא מדרבנן, ולכן בספק קיי"ל דספיקא דרבנן לקולא. ואפילו קריאת התורה בציבור מס"ת, הגם שמתקנת משה רבע"ה ונביאים היא (המביא הל' תפלה יב, א ע"פ ב"ק פב), בכל זאת מצוינו חיוב קריאת התורה מדאורייתא רק בפרשת פסוק (אוי"ח ס"ה תרפ"ה) וז"ל: גס בפרשת פסוק, אבל קריאת כל פרשיות התורה היא תקנת נביאים, ולא נקראת משום כך מצוה מדייק או הלכה למשה מסיני, ולכן ספיקו לקולא ככל שדעת דרבנן."**

והגם שדעת הבי"ח והש"ח (שם ס"ה תרפ"ה) ע"פ הירושלמי (מובא ברי"ף פ"ד דמגילה, דף יג.) דקרה"ת בכל שבת הוי דאורייתא. אבל שמות"ת רק דרבנן. והענין הרה"ג ר' שמעון יצחק שלזינגר שליט"א, דכיון שאחז"ח (ברכות ה) כל המשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו, גם בספק שמות"ת ראוי להחמיר". עכ"ל.

והגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א, כתב לו בזה"ל: **"בדרך כלל זה רחוק שיתקפל לו, ובפרט אם יהיה לו עת וזמן קבוע לקריאתו, ומכל מקום אם יסתפק לו טוב להחמיר, קנה השכר הגדול שהבטיחו רז"ל שמאריכין לו ימיו ושנותיו"**. עכ"ל. ועעו"ש בספרי הג"ל שהארכתי טובא בענין זה. ואכמ"ל. ולסיים, הנה הגר"ח קניבסק שליט"א, ענה פעם בדרך מליצה: **"ספיקא דאורייתא לחומרא"**. היינו שכששם ספק על קריאת פסוק **"בתורה"**, ספיקו לחמיר.

גמליאל הכהן רבינוביץ מח"ס 'גם אני אוד' ר'פרדס יוסף החדיש על המועדים

בענין אנשי סדום שהשכו לנציב מלח

במה שהובא (גל' ארלט, מדור 'פלאות עדותיך') **'מפני שהיתה [אשת לוט] רשעה'** (קידושין ע.) שגם שאר אנשי סדום נתפכו לתל מלח, והערתם שם דלא מצינו לו חבר בדבר זה.

ואמנם הנה כי כן מצאתי חידוש זה וכיוצא בו בכמה מדברי רבותינו הראשונים כמלאכים:

א. בספר **'תוספות השלם'** לבעלי התוס' בפסוק (בראשית יט, כו) **"ותיה נציב מלח"** כתוב בזה"ל: **"מפני שהיתה [אשת לוט] רשעה וחיבת כאשני סדום, לפיכך לקחה כמותם, והם יגידו באש וגפרית ומלח ואש וגפרית, דכתיב (שם פסוק כז) 'וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש', כדכתיב (דברים כט, כב) 'גפרית ומלח שריפה כל ארצה' וכו'..."** אמר המלאך אל לוט: **"אל תביט אחרריך"**, כי הענן אשר הביא אש גפרית ומלח להפיל על סדום, יבוא ויפיל עליך האש וגפרית ומלח, ואש וגפרית כלים, אבל המלח אינו כלה ואני נשרף, לכן כתב ותיה נציב מלח יותר משאר דבר".

ב. בספר **'פננת רזא'** בפסוק (בראשית יט, יז): **"אל תביט אחרריך"** כתב בזה"ל: **"כלומר, נוסח מכלי עכבה כלל, ק"ו ידבק בכס הענן, שהיה מלא גפרית ואש ומלח, כי אנשי סדום לקו במלח, על שהרשיעו ואמרו כבר נשבע שלא להביא מבול ואמר הקב"ה מבול מים אינו מביא, אבל מבול מלח אינו מביא, מבוי"ל בגימטריא מלי", ולכן: "ותבט אשתו מאחריה ותהי נציב מלח"**.

ג. **'ברבנו בחיי'** מביא על **"ותיה נציב מלח"** - כתב החכם ר' אברהם בן עזרא: **"ותיה הארץ נציב מלח"**.

ד. בפירוש **'הר"ק'** כתב בזה"ל: **"ותבט אשתו מאחריה וכו'..."** ונכתב זה הפסוק אחר יוסף את הערים האל, להודיע כי כל יוסף הערים כן היו, **מקצתם נציב מלח ומקצתם נציב גפרית**, ואע"פ שלא נזכר מלח בהמטרה, עם הגפרית היה מלח, כי כן אמר הכתוב (דברים כט, כב): **"גפרית ומלח שריפה כל ארצה"** וכו'.

ה. בפירוש **'החזקוני'**, שם בפסוק, כתב בזה"ל: **"ידבר אחר, ותבט אשתו מאחריה ותהי כל הארץ נציב מלח"**, שכן גפרית ומלח שרפה כל ארצה" (ועיי' בספרות פסוק כח).

אשר ישעי' נוסביום [עורך מדור 'תרוח דעת']